

ВІДМІННІСТЬ ПРЕЗУМПЦІЙ ТА ФІКЦІЙ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Станинець М.М.

*Студент 5-го курсу юридичного факультету
ДВНЗ «УжНУ»*

У науці теорії права поняття виступають як логічна форма розуміння сутності правових явищ, як відображення закономірного і особливого у правовій дійсності.

Правові наукові поняття – це змістовні, предметні уявлення, які відтворюють у мисленні об'єктивну суть реальних процесів правової дійсності і відносин, які існують в ній, та виражають специфічно правову якісну визначеність даних процесів і явищ. Предметний зміст того чи іншого поняття включає в себе також спосіб пояснення і можливість більш глибокого розуміння сутності цього поняття [1, 57].

Як зазначає Васильєв А.М., в етимологічному значенні термін презумпція має кілька означень: «передчасне використання; припущення, чекання, надія, сподівання; риторичне захоплення суперечкою, її завчасне спростування; настирливість» [2, 9].

Специфіка правових презумпцій в адміністративному праві обумовлюється особливістю самого адміністративного права, його комплексним, поліструктурним змістом, органічним поєднанням деліктної, процедурної і управлінської складових.

Дане питання є досить актуальним та у вітчизняній науці адміністративного права майже не вивчалось. У наявності лише розгляд їх фрагментарно, у контексті дослідження більш змістовних питань. Єдиної наукової роботи, яка була б присвячена дослідженню співвідношення презумпцій в адміністративному праві з суміжними поняттями, не має [3, 124-128].

У поле зору вчених потрапили питання презумпції невинуватості (наприклад, роботи В.К. Колпакова, Д.М. Лук'янця, І.О. Федорова та ін.), питання презумпції законності актів управління (наприклад, роботи В.П. Тимощука, Д.М. Лук'янця, Т.О. Коломоєць та ін.), презумпції відповідності посади (робота С.В. Ківалова), презумпція можливого порушення вимог Кодексу адміністративного судочинства України (робота О.Р. Трещової). Що стосується вивчення інших правових категорій – преюдицій, фікцій та аксіом, то вчені-адміністративісти не зосереджували детально свою увагу на аналізі їх ролі в адміністративному праві. У наявності лише фрагментарні дослідження зазначених понять у роботах таких вчених, як І.О. Федоров, Є.А. Гетьман, В.К. Колпакова, Д.М. Лук'янця [3, 124-128].

Безліч спірних питань виникає при розмежуванні фікції та презумпції. Презумпцію в цілому розуміють як положення, виведене з звичайного ходу

речей, як філософсько-логічну категорію, яка є узагальненням індуктивного характеру, узагальнюючу зв'язку, подібні явища, з яких робиться висновок-припущення про існування чого-небудь, будь-якого факту при певній типовій ситуації. У літературі зазначається, що презумпції будуються на емпіричних висновках про повторюваних у певній послідовності якісь явищах, тобто вони є приблизними узагальненнями, що допускають виключення; емпіричні висновки будуються на ступені ймовірності.

Відзначається те, що складності в розмежуванні правової фікції та презумпції виникають як за рахунок нечіткості поняття презумпції, так і за рахунок існування особливих різновидів презумпцій, зовні схожих з фікціями, – неспростовних презумпцій та квазі-презумпцій (штучних презумпцій), які формуються не в результаті використання індуктивного методу, а за допомогою методу експериментального моделювання.

Основна схожість презумпцій і фікцій полягає в тому, що і ті й інші умовно приймаються за істину. Відмінність же слід проводити за такими причинами:

По-перше, за способом утворення. Фікція виступає як певний прийом мислення, коли реально не існуючий видається за суще і навпаки, при цьому фікції служать суто прагматичних цілях.

У результаті використання ідеалізації створюється фіктивний об'єкт, який входить в юридичне буття і грає роль необхідних для виникнення, зміни або припинення правовідносин юридичних фактів. Суб'єкт правотворчості усвідомлює, що його судження не відповідає дійсності, і не вірить в можливість такої відповідності, але це судження, будучи чисто інструментальним, необхідно для досягнення деяких практичних результатів.

В основі презумпції лежить індукція або моделювання, коли ймовірність того чи іншого явища недостатньо велика. За допомогою моделювання була сконструйована презумпція невинності.

По-друге, відмінність презумпцій від правових фікцій слід проводити по ролі і функцій, виконуваних цими досить схожими явищами. У деяких випадках функції і завдання фікцій перетинаються із завданнями та функціями презумпції. Функцію подолання невизначеності виконують фактично неспростовні припущення, але ця функція не є для них основною, на відміну від фікцій [4, 59].

По-третє, фікції та презумпції мають різне значення по відношенню до процесу доказування. Якщо презюмування, по суті, являє собою пізнавальний прийом, то фікції до процесу пізнання не мають рішуче ніякого відношення. Фікція може використовуватися в процесі доказування по юридичній справі лише як формальний доказ.

Можна відзначити ту особливість, що переважна більшість презумпцій концентрується в процесуальних галузях права, а фікції найчастіше містяться в матеріальних нормах. Це стверджує Уляновська О.В, у своїй праці «Фікції в правовій системі України» зазначаючи, що «фікція може використовуватися в процесі юридичної справи тільки як формальний доказ.

Переважна більшість презумпцій концентруються в процесуальних

галузях права, а фікції частіше містяться в матеріальному праві» [5, 13]. Дану думку підтримує і Павліченко О.В, наводячи низку критеріїв, за якими треба відмежовувати правову фікцію та правову презумпцію. Це і сфера застосування, і соціальна спрямованість та особливості процесу пізнання [6, 89].

По-четверте, Курсова О. А. визначає відмінністю правових фікцій те, що вони значно рідше, ніж правові презумпції, отримують непряме вираження в правових нормах [7, 6]. Те, що у презумпцій та фікцій дуже багато спільного – це безсумнівно. Це штучні явища, вони відіграють значну роль у процесі нормотворення і правозастосування. Однак, у разі презумпції, ми маємо справу з припущеннями, причому припущеннями вірогідними, які завжди можуть бути спростовані.

Фікції вони виражені імперативно, тоді як презумпції можуть бути як імперативними, так і диспозитивними. Фікції в адміністративному праві зустрічаються досить рідко. Д.М. Лук'янець виділяє фікцію юридичної особистості корпорацій [8, 546-547].

Отже, з метою кращого усвідомлення правової природи презумпцій та фікцій в адміністративному праві, варто розмежовувати дані правові явища, які мають не тільки спільні точки дотику, але і відмінні риси, що їх характеризують.

*Науковий керівник
доц., к.ю.н. Карабін Т.О.*

Список використаних джерел:

1. Васильев А.М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А.М. Васильев. – М.: Юрид. лит., 1976. – 264 с.
2. Васильев Л.М. Фактические презумпции в советском уголовном судопроизводстве. Тексты лекций / Л.М. Васильев. – Краснодар: Изд-во Кубан. ун-та, 1977. – 62 с.
3. Зозуль І. В. Правові презумпції в суміжному термінологічному ряді: порівняльно-правова характеристика (адміністративно-правовий аспект) / І. В. Зозуль // Вісник Запорізького національного університету. – 2013. – №1(1). – С. 124–128.
4. Ляшенко Р.Д. Презумпції у праві питання теорії та практики: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Р.Д. Ляшенко Руслана Дмитрівна. – К., 2011. – 234 с.
5. Ул'яновська О.В. Фікції в правовій системі України: автореф. дис. ...канд. юр. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політ. і правових вчень» / О.В. Ул'яновська. – О., 2010. – 20 с.
6. Павліченко О.В. Юридична презумпція, юридична преюдиція та юридична фікція: співвідношення понять / О.В. Павліченко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. –2010. – Вип. 50. – С. 88–93.
7. Курсова О.А. Фикции в российском праве: автореф. дис. на соискание ученой степени кандид. юр. наук.: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / О.А. Курсова. – Нижний Новгород,

2001. – 23 с.

8. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.